

Ingen går fri

Varför bländas vi av dem som har makt och föraktar de svaga? Föreställningen *Vårt förakt för svaghet* väcker tankar kring våldets ideologi. Men också obehag och sorg.

Text: Birgitta Haglund | [Prenumerera](#) | Artikel i [SocialPolitik nr 2 2014](#)

Nazistklotter på skolor, attacker på demonstrationer mot rasism, en alltmer utbredd och accepterad främlingsfientlighet, tycks det, sedan Sverigedemokraternas inträde i riksdagen. Högerextrema rörelser växer, såväl ute i Europa som på hemmaplan. Samtidigt finns det motkrafter, till exempel på Kulturhuset/Stadsteatern Skärholmen.

Vårt förakt för svaghet har framförts för gymnasieungdomar under våren. Föreställningen belyser den nazistiska ideologin, vår tendens att beundra människor med makt och förakta dem vi ser som svaga – en av grundpelarna i nazistiska, fascistiska och rasistiska strömningar.

Föreställningen börjar som en föreläsning i uppsluppen ton. Skådespelarna **Mattias Brunn** och **Victor Wigardt** små-gnabbas vid ett blädderblock med olika begrepp, sprungna ur Hitlers Mein Kampf: nationalism, lydnad, ansvarsfrihet, rasism, elittänkande... Rätt snart börjar rollernas eget förakt för svaghet att skymta fram. Inte heller de, som ska "upplysa" oss, går fria. De skiftar hela tiden subtilt mellan dominans och underkastelse. Inte minst lyckas de visa på smärtan när föraktet vänds inåt, mot oss själva. Som när den mobbade tänker att det är mitt eget fel.

En central sekvens beskriver psykologen **Stanley Milgrams** experiment på 60-talet, där han undersökte människors benägenhet att lyda auktoriteter – senare har siffrorna visat sig vara desamma i liknande experiment. 65 procent lydde order

och valde att ge en annan människa det de trodde var en elektrisk stöt på hela 450 volt. Utan tvekan dödlig. Hur är det möjligt? Det ger föreställningen delvis svar på genom att beskriva de lydnadspyramider som nazismen använde sig av, med en ledare i toppen som aldrig behöver komma i kontakt med "grovjobbet", och underordnade som bara "lyder order" och inte ser att de har möjlighet att påverka några beslut. Vilket skapar en känsla av ansvarsfrihet. Att de inte har något val.

Jag såg Vårt förakt för svaghet vid två olika tillfällen, först med en gymnasiepublik och sedan med övervägande vuxna. Det kändes som om frågorna berörde oss alla, men från den yngre publiken kom det fler besvärade skratt och trevande sidoblickar: Vad tänker de andra om det här? Inte minst i en smått våldsam och väldigt laddad scen där aggressionen vänds till sin motsats och landar i att Brunn och Wigardt kysser varandra.

Mot slutet får vi höra en uppräknning av en mängd folkmord och övergrepp som har begåtts genom historien, fram till idag: 1700-talets slavhandel, Vietnam, Rwanda... liksom Revaprojektet och romregistret hos Malmöpolisen. Vid flera tillfällen problematiseras det så kallade svenska. Vi stoltserar gärna med vår berömda allemansrätt, men blundar nog helst för de undersökningar som förekom på Rasbiologiska institutet och som gick hand i hand med nazismens rasläror. Nej, vi svenskar kan inte heller svära oss fria, som en bekant jag diskuterade med efter föreställningen påpekade. Vi kommer fram till att dessa oräkneliga övergrepp alltid har varit aktuella och fortfarande är det. I allra högsta grad.

Den här föreställningen väcker eftertänksamhet, obehag och sorg. Men även hopp. Bland annat för att Mattias Brunn och Victor Wigardt lyckas nå ut och visa att framsidan av aggression och våld kan vara kärlek. De påminner oss om vikten av att tänka kritiskt och ifrågasätta. Och de får åtminstone mig att sänka garden så att insikterna sjunker in. Gång på gång väcker de, genom att under en tyst paus vända sina

blickar mot oss, frågan: Hur skulle jag själv ha gjort? Tar jag mitt ansvar? Eller skulle jag också lyda order? Det visar på vilken förändrande kraft teater i bästa fall kan ha, genom sin förmåga att starta ett samtal och sätta något i rullning.

birgitta[at]teatertidningen.se

Birgitta Haglund

Birgitta Haglund är redaktör för Teatertidningen.

Föreställningen är baserad på Harald Ofstads bok *Vårt förakt för svaghet* från 1972. Karneval förlag 2012.

Iscensatt av Mattias Brunn, Victor Wigardt och Joakim Rindå.
Gavs sista gången 28/5/14.